

Asia: VN/11210/2020

## HE laiksi rikoslain 25 luvun 9 §:n muuttamisesta

### Lausunnonantajan lausunto

#### **Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään**

Amnesty International on maailman suurin ihmisoikeusjärjestö, jonka toiminta perustuu yksittäisten ihmisten tuelle. Tukijoita on yli 7 miljoonaa, 150 maassa eri puolilla maailmaa. Amnesty on poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton. Amnesty työskentelee kansainvälisesti ja Suomessa muun muassa sananvapauden, kansalaisyhteiskunnan toimintavapauden, tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja esimerkiksi rasistisen ja sukupuoleen perustuvan väkivallan lopettamisen puolesta.

Amnesty International Suomen osasto kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon asiassa ja lausuu kunnioittavasti seuraavaa:

Amnesty kiittää hallitusta halusta puuttua vahvemmin järjestelmälliseen häirintään, uhkailuun ja maalittamiseen, joka uhkaa sananvapautta, viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä. Laittoman uhkauksen syyteoikeuden laajentaminen on oikeansuuntainen toimenpide. Se ei kuitenkaan ole riittävä.

Kansalaisyhteiskunnan toimijoiden hiljentämiseen pyrkivä häirintä, uhkailu ja maalittaminen uhkaavat sananvapauden toteutumista laajasti. Esimerkiksi internetissä tapahtuva häirintä ja uhkailu (tässä lausunnossa 'verkkoväkivalta') vaikuttaa naisten sananvapauteen. Amnestyn Twitter-tutkimuksissa (ks. jäljempänä) ilmeni, että keskimäärin 32% verkkoväkivaltaa kokeneista naisista oli lakannut jakamasta sisältöä, jonka tiesivät altistavan väkivallalle (itsesensurointi). Lakiehdotuksen rajausten ulkopuolelle jäävät kohderyhmät ja sananvapautta rajoittavat teot tulisi ottaa huomioon jatkotoimissa, sekä lainvalmistelussa että viranomaistoiminnassa.

Kuten esitysluonnoksessa tuodaan esiin, häirintä ja uhkailu ovat myös sukupuolittuneita ilmiöitä. Amnesty kiittää oikeusministeriötä siitä, että luonnoksessa on tuotu esiin sukupuolinäkökulma sekä arvioitu sukupuolivaikutuksia.

Amnesty yhtyy Fingo ry:n lausunnossaan esittämään huoleen siitä, että esitys ei kata riittävästi kansalaisjärjestöjen luottamustehtävissä toimiviin henkilöihin kohdistuvia laittomia uhkauksia. Varsinaisissa luottamustehtävissä (kuten yhdistyksen hallituksessa tai johtokunnassa) toimiviin tulisi rinnastaa myös esimerkiksi järjestön kanssa yhteistyössä toimivat aktivistit. Lisäksi lakiesitys ei poista tarvetta selvittää edelleen mahdollisuuksia puuttua nimenomaisesti maalittamiseen.

Syyteoikeuden muutoksella olisi tarkoitus voida puuttua tehokkaammin myös verkossa tapahtuvaan uhkailuun. Verkkoväkivalta on monimuotoista, eikä mikään yksittäinen teko välttämättä täytä laittoman uhkauksen tunnusmerkistöä. Verkkoväkivalta on usein moniperusteista: hyökkäys voi kohdistua yhtä aikaa esimerkiksi sukupuoleen, etniseen taustaan, seksuaaliseen suuntautumiseen ja uskonnolliseen viiteryhmään. Verkkoväkivallan voi laukaista julkaisijan henkilö: erityisiä kohderyhmiä ovat esimerkiksi journalistit ja poliitikot. Toisaalta verkkoväkivalta ei välttämättä liity henkilön työtehtäviin, vaan kohteeksi voivat joutua myös esimerkiksi naisten oikeuksia puolustavat aktivistit sekä naiset, joilla on paljon seuraajia sosiaalisessa mediassa. Verkkoväkivallan voi myös laukaista julkaisu tietyistä aiheista – kuten feminismi, EU, rasismi tai seksuaalinen väkivalta. Naisten kokemaa verkkoväkivaltaa on usein luonteeltaan seksualisoitua tai naisvihaa ilmentävää. Se voi häpäistä, halventaa, uhkailla, vähätellä tai pyrkiä hiljentämään naisia. Sikäli kuin lakiehdotus kattaa vain laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttävät teot ja koskee vain työtehtävien tai julkisen luottamustehtävän vuoksi henkilöön kohdistuvia tekoja, se jättää ulkopuolelle monia yleisiä häirinnän ja uhkailun muotoja.

Suuri osa verkkoväkivallasta kohdistuu erityisesti pakolaisiin, turvapaikanhakijoihin sekä etnisiin vähemmistöihin, samoin kuin heidän oikeuksiaan puolustaviin toimijoihin. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön perusteella on selvää, että rasistinen syrjintä ja ulkomaalaisviha eivät kuulu sallitun sananvapauden piiriin eikä niitä tule hyväksyä, vaikka puheella ei ole kehoitettu ryhtymään suoraan mihinkään tiettyyn väkivaltaiseen tai muutoin rikolliseen tekoon (ks. esim. EIT:n ratkaisut *Feret v. Belgia*, 16.7.2009 ja *Karatepe v. Turkki*, 31.7.2007). Rasismi ja ulkomaalaisviha eivät ole osa vapaata yhteiskuntaa vaan uhkaavat usein jo valmiiksi marginalisoitujen ihmisryhmien kuten pakolaisten sananvapauden toteutumista. Rasistisesti motivoituneet häirintäkampanjat, jotka kohdistuvat esimerkiksi ulkomaalaisten tai maahanmuuttajataustaisten kanssa toimiviin tahoihin ovat yhtä lailla vaarallisia (esimerkiksi tuoreeseen Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvitykseen kohdistui massiivinen häirintäkampanja tutkimusvaiheessa: *Yhdenvertaisuusvaltuutettu, 2020, Selvitys afrikkalaistaustaisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä*). Hallituksen esityksessä sekä jatkotoimissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota rasistisen verkkoväkivallan kitkemiseen.

Viranomaisten resurssien rajallisuus vaikeuttaa puuttumista häirintään ja uhkailuun. Syyteoikeudesta ja syytteen nostamisen edellytysten täyttymisestä huolimatta tapauksesta voidaan tehdä esitutkinnan rajoittamis- tai syyttämättäjäättämisspäätös resurssi- tai vähäisyysyistä

(esitutkintalaki 3 luku 10 §, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 7 ja 8 §). Viranomaisten, erityisesti poliisin, syyttäjänlaitoksen sekä tuomioistuinten resursseja tulisivat lisätä, jotta häirintään ja uhkailuun voidaan puuttua tehokkaasti.

#### Lisätietoa Amnestyn Twitter-tutkimuksista

Amnesty International toteutti vuosina 2016-2018 kaksi empiiristä tutkimusta naisiin kohdistuvasta häirinnästä ja väkivallasta Twitterissä. Toxic Twitter -tutkimus koostui haastatteluista, kyselytutkimuksesta ja twiittien analyysistä koneoppimisen keinoin. Haastatellut 86 naista tai sukupuolivähemmistöön kuuluvaa henkilöä olivat Iso-Britanniasta ja Yhdysvalloista. Kyselyyn vastasi kahdeksasta maasta 500 naista kustakin, mukaan lukien Ruotsista ja Tanskasta. Twiittien analyysi kattoi yli 900 000 Iso-Britannian naiskansanedustajille kohdistettua twiittiä. Troll Patrol -tutkimuksessa analysoitiin yhteensä 14,5 miljoonaa twiittiä, jotka oli kohdistettu 778 yhdysvaltalaiselle ja brittiläiselle naistoimittajalle ja -poliitikolle.

Naisten kokema verkkoväkivalta on usein luonteeltaan seksualisoitua tai naisvihaa ilmentävää. Se voi häpäistä, halventaa, uhkailla, vähätellä tai pyrkiä hiljentämään naisia. Väkivaltaa voi olla esimerkiksi suora tai epäsuora uhkailu fyysisellä tai seksuaalisella väkivallalla, kehotus tehdä itsemurha, halventavien nimitysten käyttö, muu halventava kommentointi tai henkilökohtaisten tietojen tai kuvien jakaminen ilman lupaa. Internetissä voidaan myös pyrkiä selvittämään naisen todellinen olinpaikka, jolloin vaara fyysisen tai seksuaalisen väkivallan toteutumisesta kasvaa. Verkkoväkivaltaa kokeneista vastaajista 41% oli pelännyt fyysisen turvallisuutensa olevan vaarassa.

Troll Patrol -tutkimuksessa todettiin, että 1,1 miljoonaa (noin 7 %) naistoimittajille tai -poliitikoille kohdennetuista twiiteistä oli solvaavia (esimerkiksi seksistisiä, rasistisia tai uhkaavia) tai muuten ongelmallisia (esimerkiksi loukkaavia tai vihamielisiä, mutta vähemmän vakavia kuin solvaavat twiitit). Ei-valkoiin naisiin kohdistui enemmän verkkoväkivaltaa kuin valkoiin naisiin. Toxic Twitter -kyselyyn vastanneista naisista 23% oli kokenut verkkoväkivaltaa vähintään kerran. Väkivallan tekijä oli useimmiten tuntematon (59%).

Verkkoväkivalta aiheuttaa samoja oireita kuin muukin väkivalta: esimerkiksi stressiä, paniikkikohtauksia, ahdistuneisuutta, itseluottamuksen menetystä, voimattomuuden tunnetta, univaikeuksia ja pelkotiloja. Verkkoväkivalta voi vaikuttaa sen kohteena olevan kykyyn keskittyä, työskennellä tai tehdä arkeaan koskevia päätöksiä. Verkkoväkivallan aiheuttamaa haittaa ja vahinkoa usein aliarvioidaan, sillä internetissä tapahtuvan väkivallan ei uskota vaikuttavan 'tosimaailmaan'. Viranomaiset tarvitsisivatkin koulutusta lainsäädännön lisäksi verkkoväkivallan aiheuttamista haitoista sekä parhaista tavoista tukea verkkoväkivallan kokijoita.

Verkkoväkivalta vaikuttaa naisten sananvapauteen. Kyselyyn vastanneista, verkkoväkivaltaa kokeneista naisista 63-83% (maasta riippuen) oli muuttanut käytöstään sosiaalisessa mediassa verkkoväkivallan takia. Keskimäärin 32% verkkoväkivaltaa kokeneista oli lakannut jakamasta sisältöä, jonka tiesivät altistavan väkivallalle (itsesensurointi). Muita tapoja, joilla vastaajat olivat muokanneet käyttäytymistään, olivat turvallisuus- tai ilmoitusasetusten muokkaus, kommenttien lukematta jättäminen (jolloin viestinnästä tulee yksipuolista) ja sosiaalisen median käytön lopettaminen kokonaan. Naisilla ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla tulee olla yhtäläinen mahdollisuus osallistua julkiseen keskusteluun kuin muillakin, ilman pelkoa väkivallasta. Verkkoväkivallan hiljentävä vaikutus voi vaikuttaa uhrin uralla etenemiseen, etenkin julkisuuden henkilöillä. Kun verkkoväkivaltaan ei puututa, se normalisoituu. Tämä voi lähettää vahingollisen viestin etenkin nuorille ihmisille, jotka oppivat, etteivät naisten tai sukupuolivähemmistöjen kannanotot ole tervetulleita.

Piha Otava  
Amnesty International Suomen osasto